

НИВО И ПОЛИТИКА ЦИЈЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Циљ рада је да презентује ниво и динамику цијена у Републици Српској оних производа и услуга које имају посебан значај на стандард становништа као и на цијене оних производа чији ниво и динамика одређују ниво и динамику система цијена у цијелини. У раду ће као посебан дио бити обрађен и сегмент који се односи на политику цијена која се проводи у Републици Српској.

Кључне ријечи: цијена, тражња, понуда, монопол, конкуренција, робне резерве, тржишна равнотежа, слободно тржиште.

1. Нивои цијена

Када је у питању ниво и динамика цијена у РС, треба напоменути да се цијене у РС формирају слободно на тржишту, тј. да понуда и тражња одређују ниво и динамику цијена. Оно што је специфично за РС је да се већина роба које се нуде на тржишту углавном не производи у РС, већ се увози. Тај фактор доводи у ситуацију да се мало може утицати на понуду! Ако то имамо у виду онда сваки поремећај у погледу раста цијена у окружењу има директан утицај на цијене у РС. Од производа који имају значајан утицај на стандард становништва истичемо посебно: брашно, хљеб, млијеко, уље, шећер, итд. А од производа који имају утицај на систем цијена у цјелини, истичемо: кукуруз, пшеница, сточна храна, цијене нафте и нафтних деривата, гаса и електричне енергије. Све горе поменуте производе, изузев електричне енергије, РС углавном увози, пошто је домаћа производња недовољна да задовољи потребе РС. Та чињеница говори да РС може мање да утиче на своју понуду¹. Што се тиче тражње² она је у великој мјери зависна од дохотка становништва и од расподеле тог дохотка на поједине слојеве становништва. Ако знамо да преко једне трећине укупног становништва РС живи испод границе сиромаштва, а да испод једне половине спада у сиро-машно становништво, те да је преко 30% радно способног становништва незапослено, а однос пензионера и радно способног становништва је приближно 2:1, те да најнижа пензија износи 135 КМ, а најнижа плата 250 КМ, просечна нето плата у октобру износи 601 КМ, онда се може констатовати да је платежна моћ у РС ниска. Познато је да у случају ниске платежне моћи становништва долази до редуцирања потрошње, односно, да потрошачи купују само добра из потрошачке корпе, која чине нужна или егзистенцијална добра и да се не одлучују да купују друга добра, не зато што им то не треба, већ што то превазилази њихову платежну моћ, што те производе не могу себи да приуште. У развијним земљама производи из потрошачке корпе који чине онај дио који се односи на исхрану, крећу се око 1/3 вредности укупне потрошачке корпе. Ако тај дио потрошачке корпе у РС износи 515 КМ, како га исказује Статистички Завод РС. Произлази да се укупна потрошачка корпа у РС креће око 1500 КМ за четворочлану породицу. Стављањем у однос просечне плате у РС која износи 601 КМ и укупне потрошачке корпе, долазимо до сазнања да просјечна плата може да покрије само 1/3 укупне потрошачке корпе, и да само нешто превазилази тај износ. Ове чињенице саме по себи говоре да просјечна плата у РС може да покрије само

¹ На понуду утичу: величина и степен коришћења капацитета, величина и структура трошкова производње, природа процеса производње, величина тржишта, тржишна структура (монополска структура, слободна конкуренција, монополистичка конкуренција итд) политика извоза и увоза итд.

² На тражњу прије свега утичу: цијене наведених добара, цијене других добара, доходак потрошача, укуси потрошача, расподела дохотка, укупно становништво, структура становништва, ниво богатства, доступност кредита, залихе, обичаји, климатски услови итд.

егзистенцијални минимум. У репродукционом ланцу у развијеним земљама, постоји чврста веза производње, трговине и потрошача при чему се производња прилагођава потребама потрошача, тако да производња и трговина настоје да потрошачу понуде квалитетан производ и по примјереној цијени. У нашим условима, када недостаје домаће производње, тај се репродукциони ланац прекида на граници приликом увоза. Када произвођач прода робу трговцу, губи везу са потрошачем, тако да се у директан однос доводе потрошач и трговина. Трговци настоје, колико је то могуће, да удовоље потребама потрошача, али су њихове могућности ограничене, и по питању асортимана и по питању квалитета, а поготово по питању цијене. Ако знамо да трговина има високе фиксне трошкове, да зависи од увоза са једне и слабе куповне моћи становништва са друге стране, онда то указује на једно стање које трговину у цјелини може да удаљава од политике цијена које важе у условима слободне конкуренције и стабилне производње. Додајмо овоме да је на тржишту дошло у окружењу до раста цијена пшенице, кукуруза, уља, шећера и нафте, што се може видјети из следећих табеларних приказа:

Табела бр. 1 Кретање цијена основних животних намирница у РС у периоду јануар – новембар 2007.

РЕД. БРОЈ	ПРОИЗВОД	ЈЕД. МЈЕРЕ	ЈАНУАР	ЈУЛИ	НОВЕМБАР	ИНДЕКС 6
1.	Брашно тип 500	Кг	0,55	0,55	0,76	138
2.	Брашно тип 850	Кг	0,48	0,48	0,68	142
4.	Хљеб од брашна тип 850	600 гр.	0,7	0,7	0,9 - 1	128
5.	Млијеко	Литар	0,99	0,99	1,4	141
6.	Шећер	Кг	1	1	1,1	110
7.	Со	Кг	0,5	0,5	0,7	140
8.	Јестиво уље	Литар	1,8	1,89	2,84	150

Извор: Републички завод за цијене РС

Табела бр. 2 Ниво цијена електричне енергије за становништво без ПДВ-а у новембру 2007.

Период (сезона)	Већа тарифа	Мања тарифа	Средња тарифа
Зимска сезона 01.10 - 31.03.	0,1304	0,0652	0,1044
Љетна сезона 01.04 - 30.09.	0,087	0,0435	0,0696

Извор: Републички завод за цијене РС

Табела бр.3 Ниво цијена неких основних животних намирница у окружењу новембра 2007.

Основне намирнице	Београд	Загреб	Сарајево
Брашно - пак. 1кг	1,12	1,5	1,3
Млијеко	1,8	1,46	1,4
Уље	3	3,32	2,8
Шећер	1,53	1,7	1,05 - 1,20
Кухињска со	0,6	0,95	0,7
Хљеб од брашна тип 500	Векна од 600г = 0,83	Векна од 1000г = 1,70	Векна од 400г = 0,70

Извор: Републички завод за цијене РС

Табела бр. 4 Ниво цијена комуналних услуга (вода са канализацијом централно гријање) у РС у децембру 2007. године

Врста услуге	Цијена у КМ за јануар мјесец
Вода са канализацијом	0,35 - 1,30 КМ по м ³
Централно гријање	0,95 - 2,10 КМ по м ³

Извор: Републички завод за цијене РС

Као што се види из претходне табеле, цијене комуналних услуга за воду и канализацију за кубни метар воде крећу се од 0,35КМ па до 1,30КМ, што је резултат различитих услова производње по јединици и различите куповне моћи становништва. Треба напоменути да сагласност на цијене комуналних услуга дају локалне заједнице (општине и градови) и о томе обавјештавају Републички завод за цијене.

Табела бр. 5 Преглед кретања цијена нафте на свјетском тржишту у периоду од 27.11.2006. до 03.12.2007.

Датум	Производ	Град	Јединица мјере	Износ
27.11.2006.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	59,24\$
27.11.2006.	Брент	Лондон	Барел	60,03\$
09.01.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	56,88\$
09.01.2007.	Брент	Лондон	Барел	56,28\$
06.06.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	65,88\$
06.06.2007.	Брент	Лондон	Барел	70,27\$
02.09.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	73,51\$
02.09.2007.	Брент	Лондон	Барел	70,55\$
03.10.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	80,24\$
03.10.2007.	Брент	Лондон	Барел	77,64\$
01.11.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	91,19\$
01.11.2007.	Брент	Лондон	Барел	89,30\$
22.11.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	98,04\$
22.11.2007.	Брент	Лондон	Барел	95,88\$
03.12.2007.	Америчка нафта	Њујорк	Барел	91,01\$
03.12.2007.	Брент	Лондон	Барел	88,44\$

Извор: Републички завод за цијене РС

Као што се може примијетити у претходној табели, цијена нафте на свјетском тржишту је 98,04\$ по барелу, док је прошле године била 59,24\$. Дакле, цијена нафте је порасла за 65,49% у односу на прошлу годину.

Табела бр.6 Кретање цијене пшенице на берзама у периоду март – новембар 2007. године

Наз.пр.	Тржиште	ј.м.	Март	Јуни	Јули	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Индекс 11/3
Пшеница	Чикаго	Тона	127,33\$	189,96\$	222,67\$	296,20\$	303,28\$	342,82\$	283,11\$	170
Пченица	Будимпешта	Тона	196,25\$	202,50\$	227,39\$	286,00\$	365,40\$	343,80\$	341,80\$	174
Пченица	Нови Сад	Кг	0,3 КМ	0,27 КМ	0,4 КМ	0,4 КМ	0,44 КМ	0,53 КМ	0,51 КМ	170

Извор: Републички завод за цијене РС

Из приложеног се види да је на чикашкој берзи, у периоду март – новембар 2007. године, забиљежен раст цијене пшенице, да би врхунац раста цијене пшенице био у октобру, када је тона пшенице износила чак 342,82\$, што у поређењу са мартном текуће године раст износи 105%, док је у новембру дошло до пада цијене пшенице на чикашкој берзи и она сада износи 283,11\$ по тони.

Цијена пшенице у Будимпешти такође је забиљежила висок раст, тако је у септембру достигла ниво од 365,40\$ за тону, што је у поређењу са мартном текуће године раст од 86%, док је у октобру и почетком новембра дошло до благог пада, а тренутна цијена је око 341,80\$ по тони што у односу на март износи раст за 74%. Овакав раст цијена пшенице на свјетским берзама резултат је суше, и смањења глобалних залиха пшенице као и све веће употребе пшенице у производњи биоетанола.

Цијена пшенице и у Србији је такође забиљежила раст, тако да је у односу на март поскупила за 70%. Килограм пшеничног брашна тип 500 у Србији је у марту износио 0,40КМ док у новембру износи 0,70КМ, што у процентима износи 75%. Цијена једног килограма сточног брашна почетком године у Србији је била 0,23КМ а почетком новембра 0,34КМ, проценат раста је износио 48%.

Табела бр. 7 Кретање цијене кукуруза на берзама у периоду март – новембар 2007. године

Наз. пр.	Тржиште	ј.м.	Март	Јуни	Јули	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Индекс 11/3
Кукуруз	Чикаго	Тона	156,52\$	151,56\$	124,95\$	135,90\$	130,15\$	144,56\$	156,19\$	/
Кукуруз	Будимпешта	Тона	167,46\$	186,30\$	191,65\$	282,00\$	329,40\$	310,68\$	312,80\$	187
Кукуруз	Нови Сад	Кг	0,28 КМ	0,30 КМ	0,31 КМ	0,41 КМ	0,41 КМ	0,47 КМ	0,43 КМ	153

Извор: Републички завод за цијене РС

Из приложеног се види да је на чикашкој берзи, у периоду март – новембар 2007. цијена кукуруза имала осцилације, тако да је половином лjeta дошло до пада цијене кукуруза за 21%, да би опет дошло до незнатног раста, тако да је цијена у новембру била слична као и почетком марта текуће године.

Цијена кукуруза у Будимпешти забиљежила је висок раст, тако да је у септембру достигла ниво од 329,40\$ за тону, што је у поређењу са мартном текуће године остварен раст од 97%, док је у октобру и почетком новембра дошло до благог пада, а тренутна цијена се креће око 312,80\$ по тони. Овакав раст цијене кукуруза на свјетским берзама последица је суше и потребе за кукурузом у производњи биоетанола.

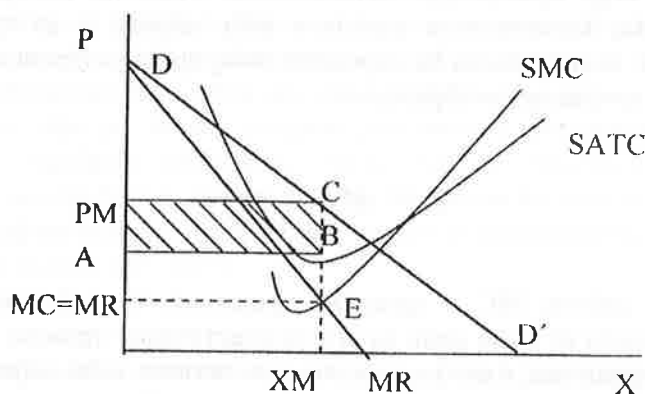
Цијена кукуруза у Србији такође је забиљежила раст, где је проценат поскупљења износио 53%.

Такав развој догађаја у окружењу директно се одразио на ниво цијена на тржишту РС. Нови трендови у кориштењу кукуруза и пшенице за производњу био-етанола и повећан увоз пшенице у Кину и Индију, као и суше које су захватиле земље у окружењу, а и нашу земљу, довеле су до смањења залиха пшенице у свијету и пораста цијена основних животних намирница на тржишту РС, како је приказано у претходној табели. Познато је да важан фактор стабилизације тржишта и цијена представљају и робне резерве РС чији значај се огледа у томе да у случају појаве тржишних вишкова одређених роба, оне се појављују као купци по гарантованим цијенама, а у случају несташице роба на тржишту оне нуде робу на тржишту по нижим цијенама и тако стабилизују тржиште и цијене. Међутим, у протеклом периоду, робне резерве нису обављале ову функцију, па је и то допринијело порасту цијена на тржишту РС. У наредном периоду, захваљујући постигнутом споразуму, у оквиру споразума о паралелним везама са Републиком Србијом, као и планираним средствима у буџету за потребе робних резерви, републичке робне резерве ће бити доведене у функцију стабилизације цијена и тржишта у РС.

2. Политика цијена у Републици Српској

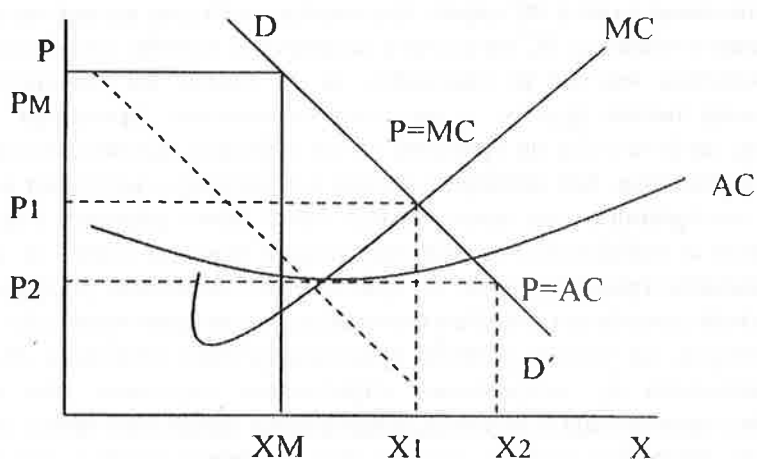
2.1. Неке карактеристике тржишта Републике Српске

Полазећи од чињенице да се у РС цијене формирају слободно на тржишту, имајући у виду и велику зависност тржишта РС од увоза и недовољне домаће производње и слабу куповну моћ становништва, могуће је очекивати да се цијене на тржишту РС могу формирати и на основу неких других, а не само економских критерија. Конкретно, полазимо од чињенице да је могуће на тржишту да се појави и монополско формирање цијена и монополско понашање. Без намјере да шире елаборирамо штетност монопола и монополских цијена на тржишту, на овом мјесту ћемо само укратко подсјетити на проблеме које монополи и монополско формирање цијена могу да имају на тржишту, а поготово на овако рањивом тржишту какво је тржиште РС. Монопол је таква тржишна структура, у којој постоји само један понуђач (продавац), те за производе који се нуде не постоје блиски супститути, па улазак у такву производњу није слободан. Разлози који доводе до појаве монопола су посједовање стратешких сировина или искључиво познавање производних технологија и техника, посједовање патентних права за производ или производни процес, потребна дозвола државе, или запреке у увозу у циљу стварања бољих услова за производњу појединим произвођачима. Природни и технички монопол је када држава не дозвољава да се формира више нерационалних капацитета чији су фиксни трошкови високи а тржиште мало, као што је случај у комуналним дјелатностима при пружању комуналних услуга. Има појава кад постојећа предузећа проводе политику забране уласку нових предузећа, проширујући асортиман, јаком рекламом, ниским неекономским цијенама, а све у циљу да се обесхрабри улазак новог произвођача у производњу. Таква понашања уколико држава не предузме одређене мјере, сматрају се монополским понашањем, и могу да на тржишту доведу до смањења понуде и до повећања цијена. Монопол обично формира цијене изнад граничних трошкова, а понуду формира при изједначавању граничних трошкова и граничних прихода јер му тај степен коришћења капацитета доноси највећи профит. Како изгледа равнотежа предузећа у условима монопола, приказујемо на графичком приказу бр.1:

Из наведеног графичког приказа се види да монополиста формира понуду, на степену коришћења капацитета X_m и производе продаје по цијени P_m , међутим ако би монополиста формирао цијене на бази просјечних трошкова, онда би могао да понуди производе по цијени A , а равнотежу би остварио у тачки B . Међутим, монополиста, иако остварује равнотежу у тачки E , гдје се изједначавају гранични трошкови и гранични приход, не формира цијену на том нивоу, него на нивоу C , при чему понуђеном цијеном

покрива и укупне трошкове на нивоу X_2 и остварује профит на нивоу $ABCP_M$. Имајући ово у виду, држава уводи одређену контролу формирања цијена у условима монопола, што приказујемо на графикону бр. 2:

Из наведеног графичког приказа видимо да цијена коју држава одобрава монополисти покрива укупне трошкове производње и омогућава само просјечан профит, а то је омогућено на степену запослености X_2 где цијена P_2 покрива просјечне трошкове и просјечан профит. Оваквим, утицајем на цијене монополисте држава омогућава да монополиста повећава понуду са X_M на X_2 , а смањује цијену са P_1 на P_2 . Приликом формирања цијена монополиста посебно води рачуна о еластичности тражње. Монополиста, иако формира цијену и производи одређену количину производа коју пласира на тржиште, то не ради истовремено. Он прво одреди цијену и очекује која ће количина бити продата по тој цијени, или понуди одређену количину па очекују коју ће цијену купци прихватити. Како еластичност тражње има велики утицај на формирање цијене монополиста, треба посебно истаћи политику диференцирања цијена или дискриминацију цијена коју примјењује монополиста. Тако ће на тржишту гдје је еластичност тражње мања, монополиста одредити већу цијену, а на тржишту гдје је еластичност тражње већа, монополиста ће одредити нижу цијену. Принципијелно цијена монополисте се одређује по следећем обрасцу:

$$P = \frac{MC}{1 - 1/e}$$

При чему је P – цијена, MC – гранични трошкови, e – цјеновна еластичност тражње. Из наведеног модела се јасно види да што је еластичност тражње мања, цијена ће бити већа од граничних трошкова, а ако је цјеновна еластичност већа, цијена монополиста ће бити мања и приближаваће се нивоу граничних трошкова. Како је познато, у условима слободне конкуренције равнотежа предузећа се остварује на оном степену запослености капацитета гдје се изједначавају гранични приход, гранични трошкови, просјечни трошкови, просјечан приход и цијена. У условима монопола, цијена је по правилу већа од граничног прихода. Што се тиче тржишне структуре назване монополистичка конкуренција, треба напоменути да је то таква тржишна структура гдје су присутни и монополи и слободна конкуренција, и у овој тржишној структури цијена је већа од граничног прихода. Равнотежа предузећа у условима монополистичке конкуренције се остварује на оном степену коришћења капацитета, гдје крива тражње додирује криву

просјечних трошкова, а пошто се та тангентност остварује на силазној путањи криве просечних трошкова и криве тражње, прије минимума трошкова, то подразумијева да се и у условима монополистичке конкуренције понуда смањује и не остварује се по најнижим трошковима, те је стога и цијена по којој се производи нуде већа од граничних трошкова и граничног прихода. Све у свему, цијена која се формира у условима монополистичке конкуренције је већа од цијене која се формира на слободном тржишту. У монополистичкој конкуренцији трошкови производње су већи него у слободној конкуренцији, пошто постоји и вишак капацитета, који су неискоришћени. Само примјера ради, у производњи пшенице и брашна у БиХ укупне потребе за пшеницом у БиХ износе од 550 до 600 хиљада тона годишње, а у 2006. години, увезено је у БиХ 270.000 тона брашна, пшенице је увезено 333.551 тона, а у првом полугодишту 2007. године увезено је пшенице 191.893 тоне. У БиХ је прије ратних дешавања било 14 млинова за мљењење брашна, а данас их има 80 и капацитети се у просеку користе испод 50%. БиХ производи свега 20 до 30 посто, од укупних потреба пшенице. У вези са монополским понашањем, треба посебно истаћи и цјеновну конкуренцију.

Цјеновна конкуренција – усклађено понашање олигополиста. У олигополу се постиже стабилна равнотежа када сва предузећа у грани – индустрији, уоче своју међузависност и дјелују у правцу максимизирања профита индустрије, а задржавају монополистичку цијену. Да би опстала и да би постигла те циљеве, предузећа ступају у јавне или тајне споразуме о цијенама и количинама. Како су јавни споразуми махом забрањени, то се обично ови споразуми обављају тајно, а познати су споразуми нецјеновне конкуренције и цјеновног предводништва. Споразуми нецјеновне конкуренције се постижу тајно, а они се односе на договор о заједничкој цијени по којој сваки од учесника може продавати било коју количину која се тражи на тржишту. Предузећа са ниским трошковима заговарају ниску цијену, а предузећа са високим трошковима високу цијену. Договорена цијена треба обезбиједити одређене профите свим члановима, тако они учесници са ниским трошковима при јединственој цијени добијају више у односу на оне са вишим трошковима. Поред договорене цијене учесници добијају слободу да могу у мањој или већој мјери мијењати изглед производа, асортиман, рекламу, начин продаје итд. Према томе, они се налазе у одређеној конкуренцији, али не у конкуренцији са цијенама а поготово не различитим нивоима цијена јер би их то довело до „рата цијена“, који не би никоме одговарао. Што се тиче цјеновног предводништва, оно је такође облик договора о цијенама, по чему се посебно истиче предводништво предузећа са ниским трошковима, предводништво великог предузећа које се посебно истиче у грани као и барометарско цјеновно предводништво. Сваки од ових облика цјеновног предводништва на себи својствен начин даје до знања осталим учесницима на тржишту, коју цијену требају формирати за одређени производ. Тако, ако је производ хомоген, а предузећа концентрисана на одређеном тржишту, онда ће цијена бити иста за све производе, а ако је пак производ диференциран, цијене ће се незнатно разликовати, али ће цјеновни односи и смјер кретања цијена бити исти.

2.2. Институционална основа контроле цијена у Републици Српској

Имајући у виду наведене карактеристике тржишта, које могу да доведу до неекономског формирања цијена, а имајући у виду и опредјељење да се цијене на тржишту формирају слободно, у Републици Српској су неки производи и услуге стављене на режим сагласности, као што су производи шумарства, железница РС, пошта РС, основне врсте брашна и хљеба тип 500 и 850 те комуналне услуге, између осталог вода и централно гријање. Поред ових производа на чије цијене сагласност даје Влада Републике Српске, а то су производи шумарства, железнице РС и поште РС, сагласност на цијене основних врста брашна, хљеба и цијене комуналних услуга, дају локалне заједнице

(општине и градови). Давањем сагласности на цијене ових производа, држава настоји да произвођачи производа и даваоци ових услуга не би били у ситуацији да монополски формирају цијене, те да се формирањем цијена на бази просјечних трошкова и просјечних профита, произвођачима ових производа омогући нормално репродуковање (нормална репродукција), а корисници ових услуга и производа да имају примјерену цијену својој платежној моћи и стабилности производње. Поред стављања ових производа и услуга на режим сагласности, што је регулисано уредбом о давању сагласности на цијене одређених производа и услуга у РС, постоји и друга уредба која има за циљ да ограничи маржу у трговини на 8% у veleпродаји и 20% у малопродаји за производе који представљају важне производе у потрошачкој корпи, а то су: хљеб, млијеко, уље, шећер, со, дјечија храна, хемикалије за пољопривреду и лијекови. Циљ ограничавања марже у трговини је да, у случају несташице ових производа на тржишту када може да дође до неконтролисаног раста цијене, а уколико је маржа ограничена онда је висина цијене у малопродаји одређена висином набавне цијене одређене робе, увећана за зависне трошкове набавке. Према томе, како већину производа увозимо то од висине увозне цијене зависи и малопродајна цијена. Уколико маржа не би била ограничена, могло би доћи до неконтролисаног раста цијена ових производа за које знамо да имају ниску цијеновну еластичност тражње. То другим ријечима значи да тражња за овим производима неће значајније опасти, без обзира на раст њихове цијене. Републичка дирекција за робне резерве је важан чинилац у стабилизацији тржишта и цијена, те ће у наредном периоду откупљивати тржишне вишкове по гарантованим цијенама, а у случају поремећаја на тржишту и несташице појединих роба те робе из резерви пласирати на тржиште по нижим цијенама од тржишних и на тај начин стабилизovati тржиште и цијене.

3. Закључна синтеза

Ниво цијена у Републици Српској за основне животне намирнице је у нивоу цијена у окружењу Мања домаћа производња од увоза чини домаће тржиште зависним од цијена у окружењу. Куповна моћ становништва је слаба, што илуструје ниска просечна плата у РС од 601 КМ за октобар мјесец, што представља вриједност само егзистенцијалног дјела потрошачке корпе. Нагли пораст цијена у другој половини 2007. године је посљедица поремећаја на глобалном тржишту, које је изазвало смањење залиха пшенице и кукуруза на свјетском тржишту, пораст цијене нафте, промјена намјене у досадашњем начину потрошње кукуруза и пшенице за производњу биетанола, велика суша која је захватила земље окружења као и РС. У циљу стабилизације тржишта и цијена у РС се предузимају одређене мјере, а у првом реду јачање улоге републичке дирекције за робне резерве, затим спречавање монополског формирања цијена које се између осталог обезбјеђује Уредбом о давању сагласности на цијене одређених производа и услуга и Уредбом о ограничавању марже у трговини. У циљу дугорочне стабилизације тржишта и цијена у РС, потребно је повећати домаћу понуду и повећати запосленост, те тиме ојачати куповну моћ становништва, уравнотежити увоз и извоз на бази компаративних предности, пошто дугорочне стабилности тржишта нема без уравнотежења понуде и тражње, а прије свега платежно способне тражње на слободном тржишту.

Литература:

1. A. KOUTSOYIANNIS, „Модерна микроекономија“, МАТЕ, Загреб, 1996;
2. HAL R. VARIAN, „Микроекономија – модеран приступ“, Економски факултет, Београд, 2003;
3. Др сц МАТЕ БАБИЋ, „Микроекономска анализа“, МАТЕ, Загреб, 1997;
4. Документација Републичког завода за цијене Републике Српске;
5. www.capital.ba;